

Verslag winterbijeenkomst Nederlandse Sieralgenwerkgroep, 7 maart 2009, Zanderij Crailo

Aanwezig: Ronald Bijkerk, Ina Bultstra, Kees den Boer, Peter Coesel, Alfred van Geest, Ton Joosten, Matthijs koek, Frans Kouwets, Koos Meesters, Arno van der Pluijm, Peter van Ruth, Henk Schulp, Bart van Tooren, Rob Wellner en Marien van Westen.

Bericht van verhindering: Lambert Scheepers en Henri Schlötz.

Aanvang: 11.15

Algemeen

Peter verwelkomt de aanwezigen, in het bijzonder (als nieuwkomer) Peter van Ruth, en dankt (via Koos) het Goois Natuurreservaat voor de wederom geboden gastvrijheid.

De afgelopen excursie, naar de Valkenhorst, was weer bijzonder geslaagd, met name door de vondst van een serie aansprekende, zeldzame soorten in het vennetje Ronde Vlaas, door een deel van deelnemers de volgende dag bediscussieerd bij de Waterdienst in Lelystad — eveneens een faciliteit die we nog lang hopen te behouden.

Van de flora Desmids of the Lowlands werden in 2007 honderdenvijf exemplaren verkocht, in 2008 zes en tachtig. Het aantal valt Peter tegen, maar volgens Ton is het een alleszins redelijk aantal omdat de markt ervoor nu eenmaal gestaag krimpt. De tot nu toe verschenen recensies zijn zonder uitzondering zeer lovend, dus hopelijk heeft dit een gunstig effect. Op een vraag van Peter naar een mogelijke sieralgenworkshop bij de Waterdienst, antwoordt Frans dat er inderdaad plannen zijn het komend najaar zo'n meerdaagse activiteit te organiseren. Ook dat zou de verkoop van de flora kunnen stimuleren.

Voor de eerder aangekondigde excursie naar Tsjechië hebben zich in totaal 8 deelnemers gemeld (Koos, Alfred, Frans, Henk Schulp, Marien, Ton, Wim en Peter Coesel). Peter stelt voor de eerder rondgestuurde planning aan te houden (vertrek op 12 juni, 19.00 u uit A'dam, vertrek uit Praag op 16 juni, 18.50 u, aankomst A'dam op 17 juni 10.30 u) en zal gaan proberen om twee couchettes van 4 personen te reserveren. De betrokkenen krijgen hierover nader bericht.

Activiteiten van leden

Peter van Ruth

doet al geruime tijd waarnemingen ten behoeve van Floron, Eis, Vlinderstichting e.d. en is vorig jaar begonnen ook sieralgen in zijn inventarisaties te betrekken. Vanwege de vele lastig te determineren soorten legt hij zich in eerste instantie toe op de verspreiding van *Micrasterias*-soorten, vooral in midden Brabant.

Marien

heeft nu op tenminste drie plekken in Drenthe *Cosmarium obliquum* gevonden, doorgaans in combinatie met *Actinotaenium silvae-nigrae*, steeds in vochtige struikheidevelden. Samen met Henk van der Meulen wil hij alle Drentse uurhokken bemonsteren teneinde een goed beeld te krijgen van de verspreiding en ecologie van de onderscheidene sieralgsorten in deze provincie. Hij is voornemens om over *Cosmarium obliquum* (en mogelijk nog andere soorten) een stukje in Gorteria te schrijven.

Verslag winterbijeenkomst Nederlandse Sieralgenwerkgroep, 7 maart 2009, Zanderij Crailo

Arno

heeft zich nu vooral toegelegd op inventarisatie van sieralgen in het natuurgebied Dorst, ten noorden van Breda. Vele van de in totaal aangetroffen 150 soorten blijken beperkt tot slechts enkele van de in totaal ongeveer 30 plasjes.

Bart

wil een langjarig onderzoek naar de sieralgen van de centrale vennenreeks bij Oisterwijk afsluiten. Hij schetst aan de hand van foto's en grafieken de ontwikkeling van de sieralgenflora vanaf de jaren vijftig tot 2008. Een sterke teruggang in de tweede helft van de vorige eeuw werd tijdelijk onderbroken door een schoonmaakactie in 1995/1996, maar de laatste jaren is er weer sprake van een verarming en nivellering van de onderlinge verschillen tussen de vennen, dit ondanks het feit dat met het oppompen van gebufferd grondwater getracht wordt een dreigende verzuring tegen te gaan. Als mogelijke oorzaken hiervan denkt Bart aan een te grote beschaduwing, te steile oevers en/of te veel instroom van stikstofverbindingen (uit het bos?). Zijn al eerder geuite suggestie naar het beleid/beheer toe om aangrenzend bos te kappen en de oevers af te vlakken is tot nu toe helaas niet opgevolgd. Er bestaat kennelijk grote vrees om met deze maatregelen de vele recreanten voor het hoofd te stoten.

Ronald

heeft in 2007 een aantal meren boven Berlijn bemonsterd, ter vergelijking met meren/plassen in Nederland die een vergelijkbare alkaliniteit, maar hogere trofiegraad hebben. Hij trof een grote soortenrijkdom aan (tot 57 soorten per meer), met o.a. *Actinotaenium turgidum*, een soort die bij ons slechts uit zwak zure veenpoeltjes bekend is. Vooral de aanwezigheid van geschikt substraat en voldoende licht blijken belangrijke voorwaarden voor een hoge diversiteit. Ook laat Ronald foto's zien van een alg die hij als *Staurastrum tortum* heeft geïdentificeerd, in geringe aantallen voorkomend in het Boddebroekven (een kalkmoerasje) in Twente (2006, 2008).

Matthijs

richt zich op een verkenning van de zuidwesthoek van Brabant, o.a. het Grote Meer, waarin *Micrasterias americana* voorkomt.

Ina

actualiseert momenteel het rapport Natuur in Drenthe en verwerkt daarin sieralggegevens uit de laatste jaren.

Peter

heeft zich het afgelopen jaar gefocust op de voorgenomen Europese *Staurastrum/Staurodesmus*-flora. Het genus *Staurodesmus* is min of meer klaar. Ook *Staurastrum* is in concept in grote lijnen gereed, maar daar moeten nog zeer veel losse eindjes aan elkaar gebreid worden. In totaal zal het project nog wel zo'n 3 a 4 jaar vergen. Medio 2009 zal waarschijnlijk een tweede publicatie over Okavango desmids verschijnen (samen met Alfred).

Koos

laat foto's zien van interessante soorten gevonden in het Laegiskamp (*Cosm. nasutum*), Bantam (*Cosm. botrytis* var. *subtumidum*, *Cosm. variolatum* var. *cataractarum*), Ronde Vlaas (*Cosm. humile* var. *tristriatum*) en Vlieland (*Cosm. contractum* var. *cracoviense*).

Verslag winterbijeenkomst Nederlandse Sieralgenwerkgroep, 7 maart 2009, Zanderij Crailo

Bevroren vogelpoep op het ijs in het Naardermeer bleek tal van sieralgsorten te bevatten. Een deel hiervan was (onder gunstiger condities in een petrieschaal) weer tot celdeling te brengen en had dus kennelijk de darmpassage en daaropvolgende droogte/koude weten te overleven. Koos overweegt hierover een artikeltje te schrijven.

In een veentje bij de Amstelveense Poel werd een soort gevonden die aanvankelijk als *Cosmarium subquadrans* var. *minor* werd gedetermineerd, maar later werd ook een driestralige, *Staurastrum*-achtige vorm hiervan aangetroffen, alsmede janusvormen (combinatie van tweestralige en driestralige semicel). De driestralige vorm doet Frans denken aan *Staurastrum truncatum*, hem bekend uit Frankrijk.

Kees

meldt dat, na 25 jaar, zijn (Engelstalige) studentenverslag over sieralgen in het Noorse Andøya in gedigitaliseerde vorm op onze website is te vinden. Geïnteresseerden kunnen het daarvandaan downloaden of desgewenst nu al een kopie maken vanuit een meegebrachte USB-stick. Peter feliciteert hem met het feit dat nu iedereen kennis kan nemen van dit voortreffelijke, belangwekkende onderzoek.

Wim

laat een serie fraaie foto's zien van sieralgen en andere micro-organismen, waaronder enkele spectaculaire 3-D-foto's.

Frans

kondigt aan inmiddels gevorderd te zijn tot de letter 'g' bij het bewerken van soorten voor zijn Europese *Cosmarium*-flora. Via Lenzenweger is hij in het bezit gekomen van Ruzicka's originele manuscript betreffende de gladwandige Europese *Cosmarium*-soorten. Hoewel nuttig voor zijn eigen arbeid, kan Frans daar weinig van overnemen vanwege Ruzicka's conservatieve taxonomische opvattingen terzake.

Daarnaast analyseert Frans nog een reeks vennen en meren in Les Landes. Hij vond daar o.a. de tropische soorten *Cosmarium beatum* en *Triplastrum abbreviatum*, alsmede een opvallende, hem onbekende *Staurastrum*-soort.

Tenslotte maakt Frans nog melding van een leuke Franse desmid site (waarvan hij het adres zal doorspelen naar Kees) en een vernieuwde versie van Lenzenweger's site.

Alfred

laat foto's zien van Lake Nabugabo, een Oegandees satellietmeer van het Victoriameer, met een voor tropische streken vrij uitzonderlijke, uitgestrekte randbegroeiing van *Sphagnum*. Van de daarin aangetroffen sieralgen toont Alfred enkele taxonomisch interessante soorten, zoals *Actinotaenium angulatum*, *Act. wollei*, *Euastrum gauthierii*, *Staurastrum welwitschii*, *Xanthidium calcarato-aculeatum* var. *sudanense* en een mogelijk nieuw te beschrijven *Staurodesmus*-soort.

Ton

zet uiteen dat de zich thans explosief uitbreidende *Micrasterias americana* mogelijk morfologisch en ecologisch verschilt van de 'oorspronkelijke' vorm zoals afgebeeld in Ralfs (1848) en andere oudere publicaties. Daarin mist Ton namelijk speciale tandjes gelegen aan weerszijden van de basis van de toplob die in recent materiaal wel steeds zijn aan te treffen. Voorts is Ton van

Verslag winterbijeenkomst Nederlandse Sieralgenwerkgroep, 7 maart 2009, Zanderij Crailo

mening dat *Micr. denticulata* var. *angulosa* beter (als aparte soort) uit het *Micr. denticulata-thomassiana*-complex kan worden gelicht.

Daarnaast laat hij foto's zien van enkele interessante soorten, waaronder *Cosmarium hexalobum* (Schieermonnikoog) en een *Cosmocladium* die aan een kleine vorm van *C. perissum* doet denken (De Hamert)

Henk

toont eveneens een serie fraaie sieralgfoto's (uit de Oude Meije, De Banen, Valkenhorst), waaronder *Staurodesmus glaber* var. *limnophilus*, *Closterium acutum* var. *latius*, sporulerende *Cosmarium asterosporum* en *Mesotaenium kramstai*.

Verspreidingsproject Nederlandse sieralgsoorten

Dit project, gecoördineerd door Bart en Marien, heeft leuke resultaten opgeleverd.

Allereerst zet Bart uiteen welke problemen er in het algemeen kleven aan dit soort karteringsprojecten, zoals (on)betrouwbaarheid van ingezonden waarnemingen en ongelijke geografische verdeling/intensiteit van inventarisaties. In het geval van de sieralgen speelt ook nog het probleem dat er, bij gebrek aan voldoende oude en betrouwbare waarnemingen, geen duidelijke trends zijn vast te stellen waardoor bijvoorbeeld geen officiële Rode Lijst voor deze groep is te vervaardigen.

Marien laat vervolgens diverse bewerkingen zien van de door 9 deelnemers ingezonden vondstgegevens. In totaal is sprake van 3246 records, waaronder door Henk van der Meulen opgespoorde oude data van Heimans en Beijerinck.

Marien heeft, om een indruk te krijgen van mogelijke af- of toename van soorten in de tijd, een splitsing aangebracht tussen het aantal uurhokken waarin een soort vóór en na 1990 is gevonden. Daaruit blijkt dat een aantal soorten inmiddels geheel uit ons land lijkt te zijn verdwenen (zoals *M. oscitans*, *M. mahabuleshwariensis*, *M. radiosa*, *M. furcata*), andere zijn sterk achteruitgegaan (*M. jenneri*, *M. pinnatifida*), weer andere zijn toegenomen (*M. americana*, *M. papillifera*). Interessant is dat *M. crux-melitensis*, lokaal nog algemeen voorkomend op het Holoceen, uit het Pleistoceen lijkt te zijn verdwenen. Bart schrijft dit toe aan het feit dat het type meso-eutroof ven met weelderige Krabbescheervegetaties uit Nederland is verdwenen. Hoe dan ook, was dit vermoedelijke verdwijnen uit Pleistoceen Nederland van *M. crux-melitensis* nog niet eerder opgemerkt, dus een specifiek resultaat van het inventarisatieproject!

Over de vraag 'hoe nu verder?' wordt na enig brainstormen het volgende besloten:

1. Bart, Marien en Ronald zullen, per biotoop, een lijstje maken van een beperkt aantal, goed herkenbare doelsoorten en dit aan Peter voorleggen. Dit lijstje zal rondgemaild worden en/of op de website terecht komen.
2. De deelnemers wordt verzocht hun waarnemingen (voor zover betrouwbaar) van deze en mogelijk andere interessante soorten in te voeren in de door Marien opgezette database.
3. De reeds geproduceerde verspreidingskaartjes op onze website te zetten zodat eenieder gemakkelijk kan zien of een eigen waarneming in een bepaald uurhok al of niet als nieuw is te beschouwen.

**Verslag winterbijeenkomst Nederlandse Sieralgenwerkgroep,
7 maart 2009, Zanderij Crailo**

4. De initiatiefnemers van het *Micrasterias*-verspreidingsproject zullen pogen de meest interessante conclusies te verwerken in een publicatie.

Peter sluit om 16.45 u de bijeenkomst af met een dankwoord aan Bart voor de lekkere taart (gewonnen door Koos als beste rader van de *Micrasterias*-verspreidingswedstrijd, maar gelijkkelijk onder de deelnemers verdeeld) en een oproep aan diegenen die nog geen bijdrage aan de website-nieuwsrubriek hebben geleverd betreffende hun eigen inbreng in onze werkgroep, dit alsnog te doen.